

Narębski, Wojciech

Posiedzenie naukowe Zespołu Historii Nauk Geologicznych

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 18/2, 423-425

1973

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

te granice, a o istnieniu zjawisk nie poznanych wnosimy na podstawie indukcji niezupełnej. Uzupełnił on listę zjawisk niepoznawalnych naturalnymi środkami percepcji o procesy, które odbywają się zbyt szybko, aby je można było zobaczyć.

Uwaga dyskutantów skupiła się także na zagadnieniu pomiarów. Wiązało się to z wątpliwością dra Sztumskiego co do umieszczenia przez referenta kształtów, rozmiarów i liczb w środowisku poznawczym naturalnych zmysłów ludzkich i przeciwstawienia im, jako niepoznawalnych (dla tych zmysłów) — stosunków pomiarowych. Za mierzenie można uznać dopiero ustalenie stosunku określającego proporcję, natomiast człowiek może jedynie określać, czy dana wielkość jest większa, czy mniejsza od pewnej jednostki (prof. Olszewski).

Zastanawiano się, jakie są wzajemne związki rewolucji naukowo-technicznej i zwiększania się udziału techniki w poznaniu naukowym. Stanowisko, że rewolucja naukowa jest ściśle uzależniona od rewolucji technicznej (prof. Olszewski) uzupełniono stwierdzeniem, że raczej zmiany w nauce umożliwiły wytworzenie narzędzi badawczych i innych środków technicznych, doprowadzając do rewolucji technicznej (dr Sztumski). Według prof. Geblewicza pomiędzy odkryciami technicznymi a rozwojem wiedzy istnieje sprzężenie zwrotne. Ponadto narzędzia techniczne mogą stawać się narzędziami poznawczymi w coraz to nowych dyscyplinach.

Na zakończenie dr Szymański ustosunkował się do niektórych szczegółowych pytań dotyczących jego klasyfikacji zaznaczając, że nie może ona być uważana za rozdzielną.

Henryk Hollender

POSIEDZENIE NAUKOWE ZESPOŁU HISTORII NAUK GEOLOGICZNYCH

Dnia 13 grudnia 1972 r. w Instytucie Nauk Geologicznych Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie odbyło się pod przewodnictwem prof. Antoniego Gawia posiedzenie Zespołu Historii Nauk Geologicznych. Posiedzenie związane było z obchodami 100-lecia Akademii Umiejętności.

Jako pierwszy referent wystąpił doc. Zbigniew Wójcik. Przedstawił on referat *Badania Tatr w pracach PAU*. Na wstępie doc. Wójcik podkreślił, że przed rozpoczęciem działalności PAU Tatry były już stosunkowo dobrze poznane dzięki pracom autora ich pierwszej mapy Ludwika Zejsznera i innym prowadzonym jeszcze w ramach badań fizjograficznych, popieranych przez Krakowskie Towarzystwo Naukowe. Od 1872 r. prace w Tatrach z polecenia Sekcji Orograficzno-Geologicznej Komisji Fizjograficznej PAU prowadził wraz z asystentami prof. A. Alth. Wyniki ich nie zostały jednak opublikowane. Prelegent podkreślił następnie, iż w 1888 r. powstało Muzeum Tatrzańskie w Zakopanem, które również finansowało badania Tatr prowadzone m.in. przez tak wybitnych uczonych jak Z. Weyberg i M. Limanowski (późniejszy współpracownik Komisji Fizjograficznej). W latach 1890—1900 fragmentaryczne badania w Tatrach prowadzili: W. Szajnocha, M. Raciborski i G. Ossowski. Ważnym wydarzeniem było powołanie w 1891 r. na członka Sekcji Geologicznej Komisji Fizjograficznej PAU prof. V. Uhliga z Pragi, późniejszego autora dwutomowego dzieła *Die Geologie des Tatragebirges* (1897, 1899) oraz ich mapy w skali 1:75 000. Na początku XX stulecia działały na tym terenie z ramienia Polskiej Akademii Umiejętności dwa zespoły: prof. W. Szajnochy (W. Goetel, W. Kuźniar, L. Kowalski) i prof. J. Morozewicza (W. Pawlica, C. Kuźniar, S. Kreutz) do których pod koniec I wojny światowej dołączyli: E. Passendorfer, A. Gadowski, F. Rabowski, B. Halicki, S. Sokołowski, W. Nechay oraz współpracownicy i uczniowie prof. S. Kreutza (L. Chrobak, S. Jaskólski, W. Wątocki, A. Gaweł, M. Jurek i S. Kozik). Wyniki ich badań ogłaszane były w „Sprawozdaniach Komisji Fizjograficznej” i w „Biuletynie PAU”. Ukazały się również Mapa Tatr Zako-

piańskich W. Goetla i S. Sokołowskiego (1930) oraz, już po II wojnie światowej, *Mapa Geologiczna Tatr* F. Rabowskiego (którego badania finansowane były w poważnym stopniu przez PAU).

Dyskusję rozpoczęło wystąpienie prof. Antoniego Łaszkiwicz, który podkreślił, że jedną z największych zasług Komisji Fizjograficznej w okresie międzywojennym było udzielanie pomocy finansowej młodym pracownikom naukowym, mogącym zaproponować konkretny temat i program badań. W wystąpieniach prof. Antoniego Gawła i Kazimierza Maślankiewicza poruszone zostały zasługi S. Kreutza w zakresie poznania protogenezy skał trzonu krystalicznego oraz wyjaśnienia pierwszeństwa spostrzeżenia zalegania granitu nad osadami w fałdzie Czerwonych Wierchów. Na zakończenie doc. Wójcik podkreślił konieczność dokładniejszego zajęcia się sprawą dużego dorobku naukowego V. Uhliga, posiadającego zasadnicze znaczenia dla dziejów rozwoju poglądów na geologię Tatr.

Drugi referat *Lille de Lillienbach w Wieliczce* wygłosił prof. Gaweł. Omówił on znaczenie działalności Lille de Lillienbacha, radcy gubernialnego i dyrektora Salin Wielickich (w latach 1815—1833) na tle ówczesnego stanu nauki o złożach solnych, ich poszukiwaniu i eksploatacji. Prof. Gaweł podkreślił, że pierwsze prawidłowe poglądy na genezę złóż soli pojawiły się w XVIII w., a na terenie naszego kraju zostały one ugruntowane dzięki badaniom Guettarda i Carosiego. Zaznaczył również, że Jaśkiewicz i Śniadecki prawie współcześnie ze Smithem, zupełnie jednak niezależnie od niego, prowadzili poszukiwania i badania złóż na podstawie znajomości naturalnego następstwa warstw i pomiarów geodezyjnych. Lille de Lillienbach, po objęciu stanowiska dyrektora Salin Wielickich, nawiązał współpracę z Puschem, który oznaczał mu skamieniałości. Odbывał on podróże w Karpaty i Alpy, kontaktując się z wieloma wybitnymi badaczami (Murchison, Boué, Sedgwick). Zdaniem prof. Gawła możemy uważać Lille de Lillienbacha za prekursora metody geologii porównawczej, ponieważ w opracowaniach jego znajdujemy próbę wykazania podobieństwa budowy geologicznej w syntetycznych profilach przez Tatry i Karpaty. Godne uwagi są również jego rozważania nad zaleganiem miocenu solonośnego w utworach karpaccich. Konceptje te doprowadziły w połowie XIX w. do poszukiwań złóż solnych na południe od Wieliczki i Bochni, przy czym do złóż tych próbowano dojść przy pomocy chodników Baum w Bochni i Kunegunda w Wieliczce. Analizując konceptje zawarte w rozprawach Lille de Lillienbacha znajdujemy w nich problemy nasuwające się również dzisiejszym geologom. Przykładem może być sprawa ustępowania morza karpacciego: Czy była to regresja w stronę mioceńskiego zapadliska przedkarpacciego, czy też zmniejszenie się jego obszaru połączone z wysalaniem, prowadzącym do powstania wkładek gipsu (w najwyższych osadach fliszowych) oraz śródkarpaccich źródeł solnych?

W dyskusji pierwszy zabrał głos prof. Maślankiewicz. Podkreślił on znaczenie badania koncepcji dawnych uczonych, z których wiele stało się podstawą rozwoju nowszych poglądów. W związku z tym doc. Stanisław Brzozowski zapytał prelegenta czy w pracach późniejszych znajdujemy jakieś odbicie idei Lille de Lillienbacha. Prof. Gaweł wyjaśnił, że niestety nie, gdyż w materiałach z dalszych lat, dotyczących wielickich żup solnych podkreśla się głównie jego rolę jako dobrego administratora, który m.in. podjął — pod zarządem austriackim — pierwsze próby warzenia soli. Na zakończenie dyskusji doc. Józef Babicz zwrócił uwagę, że w okresie działalności Lille de Lillienbacha metoda porównawcza wprowadzana była w wielu naukach przyrodniczych, co jednak w niczym nie pomniejsza jego zasług słusznie podkreślonych w referacie.

W dalszym ciągu zebrania prof. Maślankiewicz poinformował o obradach

Międzynarodowego Komitetu Historii Nauk Geologicznych (INHIGEO) podczas 24 Sesji Międzynarodowego Kongresu Geologicznego w Montrealu¹.

Na zakończenie zebrania doc. Wojciech Narębski powiadomił o przygotowywaniu (dzięki jego staraniom) posiedzenia naukowego poświęconego pamięci prof. S. Małkowskiego w dziesięciolecie jego śmierci. Posiedzenie organizowane wspólnie z Polskim Towarzystwem Geologicznym i Polskim Towarzystwem Mineralogicznym odbyło się 26 lutego 1973 r.

Wojciech Narębski

POBYT W POLSCE DRA RADOŚLAWA FUNDARKA

W dniach od 21 sierpnia do 2 września 1972 r. przebywał w Warszawie i Krakowie — na zaproszenie Zakładu Historii Nauki i Techniki PAN — dr Radosław Fundarek z Wydziału Historii Słowackiej Akademii Nauk w Bratysławie.

Dr Fundarek jest historykiem farmacji. Głównym celem jego przyjazdu do Polski były poszukiwania w archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego i Muzeum Farmacji w Krakowie. Rezultaty badań mają być wykorzystane do opracowania rozprawy o związkach farmacji z chemią w Słowacji.

B. K.

K R O N I K A K R A J O W A

PIĘCDZIESIĘCIOLECIE GDAŃSKIEGO TOWARZYSTWA NAUKOWEGO

W 1922 r. powstało Towarzystwo Przyjaciół Nauki i Sztuki w Gdańsku. Na zebraniu 11 VII tego roku, zwołanym przez sześciuosobowy komitet z ks. drem Kamilem Kaintakiem, inicjatorem tej organizacji na czele, określono, że Towarzystwo ma się zajmować badaniami naukowymi, przede wszystkim w zakresie historii, ze szczególnym uwzględnieniem zagadnień Gdańska i Pomorza Gdańskiego, oraz szerzeniem zainteresowań nauką i sztuką wśród ludności polskiej zamieszkującej Wolne Miasto Gdańsk; Towarzystwo miało też założyć dla tej ludności bibliotekę i czytelnię. Pierwsze walne zebranie członków nowo założonego Towarzystwa, na którym wybrano pierwszy zarząd, odbyło się 4 XII tegoż roku.

Początkowo Towarzystwo miało Wydział Historyczno-Literacki, Ekonomiczno-Prawniczy (z Kołem Inżyniersko-Technicznym) i Artystyczny oraz Sekcję Krajoznawczą, w 1926 r. w miejsce tych wydziałów zorganizowano Wydział Historyczny, Historii Sztuki, Przyrodniczy, Kaszubski (zwany później Językoznawczym), Prawno-Ekonomiczny i Biblioteczny.

Towarzystwo prowadziło akcję odczytową — wykłady popularne otwarte i odczyty na zebraniach naukowych, a od 1928 r. również działalność wydawniczą. Odczyty wygłaszali miejscowi działacze zajmujący się nauką oraz profesorowie Uniwersytetu Poznańskiego i naukowcy z innych ośrodków naukowych Polski, m.in. tacy, jak Zygmunt Wojciechowski, Mikołaj Rudnicki, Józef Kostrzewski, Kazimierz Tymieniecki, Roman Pollak, Władysław Konopczyński, Tadeusz Grabowski, Karol Górski, Stanisław Bodniak, Leon Koczy i wielu innych.

W 1928 r. wyszedł tom I (za 1927 r.) organu naukowego TPNiS — „Rocznik Gdański”. Do wojny wydano osiem woluminów tego pisma, w 1930 r. rozpoczęto wydawanie serii *Biblioteka Gdańsko-Pomorska*, a w 1937 r. serii *Studia Gdańskie — monografie z dziejów Gdańska i stosunków polsko-gdańskich*; wydawano też wiele innych publikacji. W sumie od 1928 r. do wybuchu wojny działalność

¹ Zob. sprawozdanie z tego Kongresu w nrze 1/1973 „Kwartalnika”, s. 214.